

A GORODOKI LOVASROHAM ÉS ELŐZMÉNYEI

Az 5. honvéd lovashadosztály működése a világháború első napjaiban orosz területen

Jelen munka egy nagyobb kutatás első eredményeit kívánja bemutatni. A világháború eddig kevésbé ismert eseményét, a magyar királyi 5. honvéd lovashadosztály működését a világháború első hónapjában. Ennek is egy kisebb szeletét, a lovashadosztály Gorodoknál augusztus 17-én végrehajtott hősie rohamát, amivel beírta magát nem csupán a magyar, de a világháború hadtörténetébe is.

Gorodoknál a hadművészet múltja és jövője csapott össze. Az egykor félelmetes és csatákat eldönteni képes harcmodot alkalmazó csapatok lovasrohamát 1914. augusztus 17-én felmorzsolta egy sorozatlövő fegyverekkel és műszaki akadályokkal megerősített, előre kiépített orosz védelmi vonal. A kialakult helyzet mondhatni előre látható volt, hiszen a géppuskákkal szemben a kisebb célfelületet adó gyalogságnak szinte minimális volt az esélye. Így sejteni lehet, hogy milyen esélyekkel indulhatott egy lovas, akire a nagyobb felülete miatt sokkal könnyebb volt tüzet vezetni. A tényekkel nem lehet és nem is szabad vitatkozni: a végrehajtás és a hadosztály kudarcát a géppuskák, illetve a gyalogság kiépített állásokból leadott koncentrált puskatüze okozta. Sokkal inkább szót érdemel, az a kérdéskör, ami azt a problémát feszegeti, hogy miképpen is kerülhettek az 5. lovashadosztály lovasai az orosz géppuskák célkeresztjébe. Milyen események és döntések vezettek oda, hogy a hadosztálynak dolga végezetlenül és jelentős vérvesztéssel kellett visszavonulnia a Monarchia határai mögé? Ezekre a kérdésekre keressük a választ akkor, amikor a hadosztály orosz földön való kétnapos (augusztus 16–18.) működését tekintjük át részletesebben.

A kutatás elsődlegesen primer levéltári forrásokon alapszik, ugyanis eddig sem az 5. honvéd lovashadosztály, sem a gorodoki lovasroham történetét nem dolgozták fel. Bár utóbbival több szakirodalmi munka is foglalkozik, de ezek egyike sem vállalkozott eddig ennek részletesebb feltárására.¹ A levéltári adatok jelentős részét a Honvéd Főparancsnokság által később elrendelt vizsgálati anyagok teszik ki, amik az ott részt vett tisztek személyes tapasztalatait tartalmazzák. Ezek felhasználásával az eseményekről Kreybig von Rudolf alezredes készített összefoglalást a Monarchia Hadsereg Főparancsnokságának Tätigkeit der kön. ung. 5. ten LDW.-KAV.-TRP.-DIV. im Raume Satanow–Gorodok vom 12. bis 21. August 1914 címmel. Jelen vizsgálat a primer forrásokra, így az említett összefoglalás alapját képező tiszti jelentésekre koncentrált. Kreybig munkája, mint másodlagos forrás, a kutatás későbbi szakaszában kerül felhasználásra.²

A primer forrásokhoz sorolandóak azok a visszaemlékezések is, amelyek nem az előbb említett vizsgálat okán születtek, hanem a háború utáni évtizedekben jelentkező társa-

¹ Fejes 2000.; Lugosi – Kiss 2009.; Magyar huszár 201–206. o.; Világháború I. 131–135. o.

² HL Tgy. 298. Ezt az összefoglalást 1921. május 17-én kiegészítették báró Than Károly alezredes, az 5. honvéd lovashadosztály vezérkari főnökének 34 db külön lapra – ezeket gémpapocccsal erősítették a vonatkozó oldalakhoz – felvezetett gépelt megjegyzésével és számos ceruzás javítással és kiegészítéssel. HL II. 225. 50. doboz, 1–88.

dalmi érdeklődés kielégítése végett kerültek papírra.³ A szakirodalmak közül kiemelkedik A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története. 1869–1918 című, 1927-ben kiadott munka. Lapjain ugyanis sok olyan forrás (naplók, visszaemlékezések, jelentések), idézet kapott helyett, amelyek mára már elvesztek, megsemmisültek, vagy nem kerültek még feldolgozásra. Ezeket a budapesti huszárezred tisztjei bocsátották gyakor a könyv készítőinek rendelkezésére. A szerkesztők ezekből szó szerinti idézeteket közöltek, olykor egész oldalasakat. Az egykori ezredtörténeti könyv mára az egyik legfontosabb forrásbázisa lett nemcsak a budapesti honvéd huszárezrednek, hanem ezzel együtt az 5. honvéd lovashadosztálynak is.

Általános helyzet – a háború kitörése

I. Ferenc József császár 1914. július 25-én részleges mozgósítást rendelt el Szerbia ellen.⁴ Ezzel a Monarchia háborúra kidolgozott „B” haditerve lépett életbe, melynek értelmében a hadvezetés a Szerbia és Montenegró elleni fellépéssel, de az oroszok passzivitásával számolt.⁵

Szentpétervár megítélése szerint a Monarchia katonai lépései túlzóak voltak. Az orosz vezetés a Monarchia Szerbia elleni intézkedései mögött egy későbbi Oroszország elleni támadás előkészületeit sejtette. Ennek elejét véve Oroszország már július 26-án – még hadüzenet nélkül, titokban – megkezdte a mozgósítását, amit július 29-én nyíltan is kihirdetett. Közben folytak a közvetítő tárgyalások, ahol Németország igyekezett távol tartani keleti szomszédját a konfliktustól és elkerülni, hogy az orosz politika ürügyet találjon az erőszakos beavatkozásra Szerbia oldalán.⁶ A diplomáciai eszközök azonban már kevésnek bizonyultak. 1914. július 30-án Oroszország általános mozgósítást rendelt el, amelyre a Monarchia egy nappal később, 31-én ugyanazzal válaszolt. Ezzel életbe lépett a Monarchia „R” haditerve, melynek értelmében a már Szerbia ellen elindított csapatok egy részét és a lovasság zömét északra, az orosz határ felé kellett fordítani.⁷

Az Oroszország ellen mozgósított haderő vasúti szállítását augusztus 5-éről 6-ára virradó éjjel kezdték meg. Felvonultatták: az 1., 3. és 4. hadsereget, valamint Kummer Heinrich lovassági és Kövess Hermann gyalogsági tábornok csoportját.⁸ Utóbbi a 2. hadsereg részét képezte – ide tartozott az 5. honvéd lovashadosztály is. A teljes 2. hadsereg felvonulására nem volt lehetőség, ugyanis a Szerbia elleni mozgósítás alkalmával több, a hadrendjébe tartozó alakulatot délre, a balkáni hadszíntérre indítottak. A már úton levő egységek átcsoportosításához pedig idő kellett. Így a hadseregfőparancsnokság a 2. had-

³ Egyes ezred- és fegyvernemtörténeti munkákban, illetve a *Magyar Katonai Közlöny* (később 1931-től *Magyar Katonai Szemle*) és a *Hadtörténeti Közlemények* hasábjain megjelent visszaemlékezések és elemzések.

⁴ A Magyar kir. honvéd főparancsnokság a részleges mozgósítást követően, július 26-án elrendelte minden alakulatánál – a mozgósításból kimaradtaknál is – a szabadságon lévő tisztek és tisztjelöltek azonnali behívását. HL HFP 1914. elnöki (eln.) 3598.

⁵ *Conrad* 1923. 300. o.

⁶ Világháború I. 97. o.

⁷ Erről bővebben: Világháború I. 89–91. o.; *Conrad* 1923. 304–305. o.

⁸ *Farkas* 1981. 176–177. o.

seregnek csak azon részeit bocsáthatta Kövess tábornok rendelkezésére, amelyek még állomáshelyükön tartózkodtak.⁹

A Monarchia hadvezetése nagyszámú orosz lovassággal és annak lassú mozgósítással számolt. Ezért, a már előzetesen kidolgozott tervek szerint, a lovashadosztályok feladata volt a felvonuló és felderítésre kiküldött orosz lovaskülönítmények felszámolása. Ezzel egyidőben a lovashadosztályok tevékenységükkel leplezték saját csapataik felvonulását, információt gyűjtöttek, zavarták, illetve akadályozták az orosz erők gyülekezését. A hadműveleti szintű lovasfelderítésnek a tervek szerint augusztus 15–16-án kellett megkezdődnie.¹⁰ A feladat különösen fontos volt. Abban az esetben ugyanis, ha az orosz erőknek még a hadművelet megkezdése előtt sikerül áttörnie a határbiztosító vonalakat, megzavarhatják a saját csapatok felvonulását és fontos információk birtokába juthatnak. A tervek megvalósítására és az esetleges veszélyek elhárítására az általános mozgósítást követően 9 és fél lovashadosztályt – augusztus 24-én már az összes, szám szerint 11, lovashadosztály a hadszíntéren tartózkodott – vonultatott fel az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése Oroszország ellen.

Ilyen volt az 5. honvéd lovashadosztály is, amelyet még nem mozgósítottak a Szerbia elleni intézkedések során. Kivételt képezett a kötelékébe tartozó pécsi 8. honvéd huszárezred, amelyet a részleges mozgósítás után átmenetileg ugyan, de a balkáni hadszíntérré vezényeltek. A július 31-én elrendelt általános mozgósítás azonban megváltoztatta a helyzetet. Az 5. honvéd lovashadosztály, mint a 2. hadseregbe beosztott és még állomáshelyén lévő seregtest, parancsot kapott, hogy az orosz határhoz, Kelet-Galiciába, vonuljon.¹¹ A pécsi huszárezred annak köszönhetően, hogy még nem indult el Szerbia felé, csatlakozhatott eredeti seregtestéhez.

Az 5. honvéd lovashadosztály 1913 tavaszán Budapesten alakult meg a 19. és a 23. lovasdandárral. A 19. dandárba tartozott a budapesti 1., a szabadkai 4. és a pécsi 8. huszárezred, Budapest székhellyel. A 23. dandárban a zalaegerszegi 6., a pápai 7. és varasdi 10. huszárezred kapott helyet, székhelyéül pedig Zalaegerszeg városa szolgált.¹² (A lovashadosztály kötelékéből később a szabadkai és a varasdi huszárezred kikerült.) Ekkor egy huszárezred az ezred törzséből és két osztályból állt, amelyek egyenként három-három századot foglaltak magukba.¹³

A lovas fegyvernem alkalmazása éles vitákat váltott ki Európa-szerte. A kérdésben konzervatív és a lovasságot a kor követelményei alapján megreformálni kívánó új nézeteket vallók feszültek egymásnak. Tersztyánszky Károly, lovassági tábornok a lovasság harcmódját és kiképzését akarta megváltoztatni. Otto Ritter von Berndt vezérkari alezredes a felszerelésük könnyítése, a lőszerjavadalom növelése és gyalogos harcra való kiképzés mellett érvelt. A haderő vezérkari főnöke, Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok reformtervezete is jelentős ellenállásba ütközött. Többek között a lovas-

⁹ A 2. hadsereg Balkánra vezényelt részeit augusztus 18-án és azt követően indították el Galiciába. *Farkas* 1981. 178. o.

¹⁰ Világháború I. 127. o.; *Conrad* 1923. 389–390. o.

¹¹ *Berkó* 1928. 339. o.

¹² *Balla* 2000. 39. o.

¹³ *Balla* 2000. 35–36. o.

ság díszes egyenruháját akarta eltörölni. (Az új egyenruhákat megtervezték, de a háború kitérőre miatt bevezetésre már nem kerültek.)¹⁴

A változást más európai állam reformerei is sürgették és szót emeltek a lovasság alkalmazhatóságának mielőbbi újragondolása mellett. A teljesség igénye nélkül kiemelendő Friedrich von Bernhardi porosz tábornok, aki szerint a lovasság jövőbeni feladata a felderítés, a saját felvonulás leplezése, az ellenség összeköttetési vonalait elleni harc lesz. François-Oskar Négrier francia tábornok véleménye szerint a lovasságot a lóról le kell szállítani és gyalogos harcra kiképezni. Továbbá szuronnal és tűzéri tarackkal kell felszerelni őket, hogy önállóan is tudjanak harcolni.¹⁵

A világháború előtt az angol lovasság volt a leghatékonyabban felszerelve. Az 1904–1905-ös orosz–japán háború tapasztalatait felhasználó orosz hadvezetés is jelentős fejlesztéseket hajtott végre a fegyvernemen. Az angol lovas ruházata és fegyverzete meggyezett a gyalogságéval. Az orosz lovasság a kard helyett a karabélyt részesítette előnyben, a terepet jól kihasználva laza alakzatban mozgott és közelítette meg ellenségét.¹⁶ Ha célszerűbbnek ítélték, a lóról leszálltak és gyalogosan vették fel a harcot az ellenség lovasságával.¹⁷

Az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése sem fogantatott újításokat annak érdekében, hogy a lovas fegyvernem harcászati alkalmazását a kor követelményeihez igazítsa. Ennek ékes példáját kínálja Froreich Ernő altábornagy – 1914. július 17-én, egy keretgyakorlatot követően az 5. honvéd lovashadosztálynak kiadott, a kiképzésre vonatkozó – egyik észrevétele, melyben a következőképpen fogalmazta meg a lovasság feladatát: „legfontosabb tevékenysége a roham... A lovas csapat értéke attól függ, hogyan rohamozik. Sikerültek pedig csak az a roham tekinthető, mely erélyesen, zárkózva, egyes emberek vagy osztagok elmaradása nélkül lovagoltatik.”¹⁸ A gyakorlati szabályzat is egyértelműen fogalmazza meg: „A lovasság lóháton csak egy harcmódot ismer: a támadást.”¹⁹ A Monarchia és vele több nemzet lovassága is ezzel a konzervatív felfogással indult háborúba 1914 augusztusában.

Az 5. honvéd lovashadosztály felvonulása

A Kövess-csoport lovasságának Galíciában a Dnyeszter folyó–Założce–Szepietowka vonal és a Tarnopol–Proskurow–Zmerinka vasútvonaltól délre eső területeket határozták meg.²⁰ A körzetet „továbbdarabolták” a csoport három lovashadosztálya – az 5. honvéd; a császári és királyi (cs. és kir.) I., valamint a 8. lovashadosztály – között. Az 5. hon-

¹⁴ Balla 2000. 128–129. o.

¹⁵ Balla 2000. 129–130. o.

¹⁶ HL HFP 1914. eln. 5469. Ezt támasztja alá a császári és királyi 5. huszárezred – 1914. december 15-én kelt – harcéri jelentése. A huszárezred II. osztálya és a 4. valamint 5. százada, mint hadsereglovasság a 37. honvéd gyaloghadosztályhoz volt beosztva. Többek között a következőket tartalmazza a jelentés: „Az orosz lovasság az ellenség megközelítése céljából – eltérőleg a mieinktől – szívesen használja az erdőt és helységeket... A kézi tusa elől az orosz lovasság lehetőleg kitér, annál ügyesebb azonban a tűzharc felvételében, bár rosszul lő.” (Az idézeteket itt és a továbbiakban a forrásban szereplő alakban közöljük.); Bugsch őrnagy: Tapasztalatok az orosz hadsereg harcmodoráról 1914. HL Tgy. 482. sz.

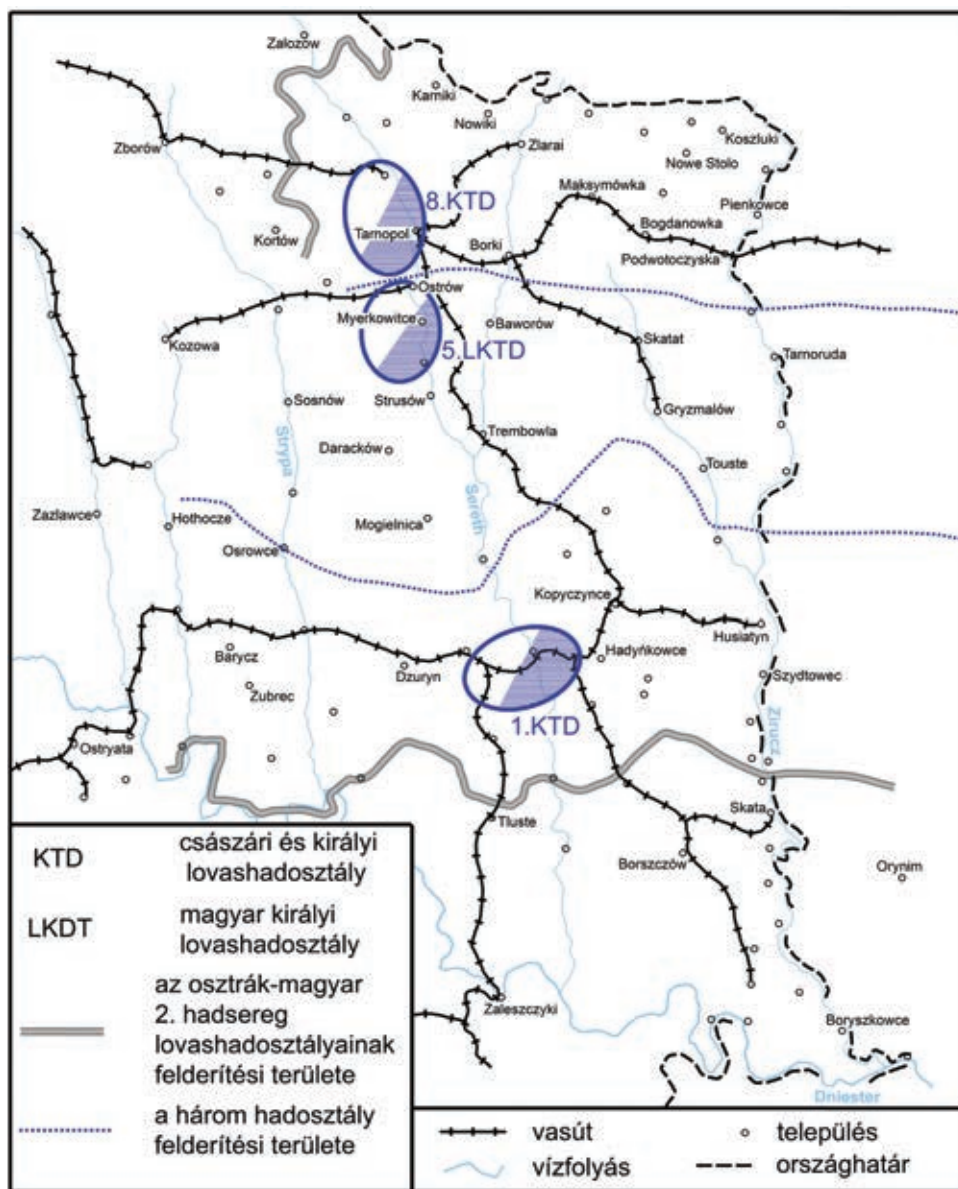
¹⁷ Balla 2000. 130. o.

¹⁸ HL HFP 1914. eln. 3474.

¹⁹ Gyakorlati szab. 1900. 111. o.

²⁰ Magyar huszár, 199. o.

véd lovashadosztálynak a Tarnopol–Proskurow–Zmerinka vasútvonaltól délre, egészen Trembowla–Chorostków–Husiatyn–Nowaja–Luczyniec–Uszyca vonalig bezárólag kellett felderíteni.²¹ Tőle északra a cs. és kir. 8., míg délre a cs. és kir. 1. lovashadosztály hajtotta végre feladatát.

1. ábra: Kövess Herman tábornok csoportjának felderítési körzete (a térképet Csákváry Kristóf készítette)

²¹ Világháború I. 128. o.

Az 5. lovashadosztály az Ostrow–Mikulínce–Nastasow körzetben gyülekezett, ahová vasúti szállítással augusztus 12-én és 13-án érkezett meg.²² Másnap, 14-én, a hadosztály alárendeltségébe került megerősítésül a cs. és kir. 32. vadászzászlóalj, amely ekkor Trembowlán, valamint a cs. és kir. 15. gyalogezred IV. zászlóalj, amely Grzymałowban tartózkodott. A hadosztályhoz 15-én Grzymałownál csatlakozott a 8. lovashadosztálytól idevezényelt, báró Heinrich Freiherr von Gablenz-Eskeles tábornok vezette, cs. és kir. 15. lovasdandár is. Az 5. honvéd lovashadosztály megerősített hadrendje augusztus 16-án:²³

5. honvéd lovashadosztály

pk.: Froreich Szabó Ernő altábornagy
vezérkari főnök: báró Than Károly alezredes

19. honvéd lovasdandár

pk.: gróf Bissingen és Nippenburg Nándor
vezérőrnagy

budapesti 1. honvéd huszárezred²⁴

pécsi 8. honvéd huszárezred

1. honvéd lovas-géppuskás osztag²⁵

1. honvéd kerékpáros század²⁶

23. honvéd lovasdandár

pk.: báró Zech Colbert ezredes

zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred

pápai 7. honvéd huszárezred

3. honvéd lovas-géppuskás osztag

A hadosztály megerősítésére rendelt csapatok augusztus 14–15-én:

15. cs. és kir. lovasdandár

pk.: Heinrich Freiherr von Gablenz-Eskeles vezérőrnagy

cs. és kir. 2. dragonyosezred

cs. és kir. 11. ulánusezred

cs. és kir. 6. lovas tüzérosztály 3. ütege²⁷

cs. és kir. 15. gyalogezred IV. zászlóalj²⁸

cs. és kir. 32. vadászzászlóalj

A hadosztály 15-én hagyta el a gyülekezési körletét és indult meg kelet felé. A 19. dandár a hadosztálytörzzsel Myszkowice községből, míg a 23. dandár Mikulnicéből indult. A két dandár Kozówkánál egyesült. A 19. dandár Grzymałowban, a 23. dandár Hlibowban, a 15. dandár pedig Zarubińcében éjjelezett.²⁹ A menet és az éjszaka nyugodtan telt. A másnapra tervezett Zbrucz határfolyón – természetes határként húzódott a Monarchia és Oroszország között – való átkelés előkészítésének érdekében több intézkedés is történt

²² Berkó 1928. 339. o.

²³ HL II. 225. 6. doboz, 28. sz.

²⁴ Egy lovasszázadban 150, egy osztályában 450, az ezredben – hozzászámítva a törzset is – 1100 katona van. *Pilch* 1914. 31. o.

²⁵ A lovas-géppuskás osztagok állományába 70 fő és 4 darab géppuska tartozott. *Balla* 2000. 39. o.

²⁶ A kerékpáros századok három szakaszból, egyenként 26 kerékpárosból (összesen 78) állt. *Pilch* 1914. 25. o.

²⁷ A Monarchiának a világháború kitörésekor tíz lovagló tüzérosztálya volt. Egy osztály három ütegből állt, ütegenként négy ágyúval, amelyek két szakaszba kerültek beosztásra. *Pilch* 1914. 36., 38. o.

²⁸ A gyalogszázad katonáinak száma 250, a zászlóaljé kereken 1000 ember. *Pilch* 1914. 26. o.

²⁹ HL II. 674. 3. doboz, II. 225. sz.; 50. doboz, 280., 355. sz.; Világháború I. 131. o.

még 15-én, mivel a folyón átívelő hidakat az osztrák–magyar és az orosz határőrök, valamint csendőrök már korábban kölcsönösen lerombolták.³⁰ Ezért a folyó jelentős akadályként állt Froreich altábornagy hadosztálya előtt. A hadosztály-parancsnokság a partváltás leendő helyszínének fedezésére és az ellenség megtévesztésére a pápai 7. huszárezredből Bertalan Pál őrnagy vezetésével négy századot Łuka-Malátra, a Zbrucz határfolyó jobb, a Monarchiához tartozó partján fekvő településre küldött.³¹ A különítménynek a lehető leghihetőbb módon kellett színlelnie a készülődést és az átkelés megkezdésének lépéseit, lekötve ezzel az orosz felderítők figyelmét, elhithetve velük, hogy az átkelés ott fog végbemenni. Még az este folyamán műszaki és közelfelderítőket küldtek ki. Az előbbire Kassay-Farkas László utász főhadnagy kapott utasítást azért, hogy szemrevételezze Zbruczot a lehetséges átkelőhelyek felkutatásának céljából.³² Hasonló feladatot kaptak a közelfelderítők is, azonban nekik a folyón átkelt ellenséges lovasok tevékenységével is számolniuk kellett. Az átkelési pont helye ekkor már körvonalazódhatott Froreich altábornagy és tisztjei fejében. Végül, pontosan nem tudni mikor – talán még az este folyamán, vagy 16-án reggel – a hadosztály parancsnoka Kozina község mellett döntött. Bertalan őrnagy vezette különítmény a hadosztályhoz 17-én vonult be.

A Zbrucz folyón való átkelés

„A Zbrucz 15-25 m széles, közepes vízállás mellett 1,5-1,8 m mély, több helyen gázolható folyó, homokos mederrel s kb. 1m/sec vízsebességgel. 2-3 m magas szakadékos partjai miatt nem lekicsinylendő akadályt jelent. Áthidalásához kb. 30 m hosszú mély támfákkal végződő hídra van szükség³³ – vélekedett Kassay Farkas főhadnagy a hadosztály előtt álló kihívásról. Ebből kiderül, hogy a lovasság és a gyalogság számára a folyó leküzdhető akadály volt, viszont a tüzérség és a vonatcsapatok (lőszer- és élelem-utánpótlás) esetében nem.³⁴ A szükséges híd építésére Kassay Farkas főhadnagy parancsnoksága alá rendelték az ezredek utászszakaszait.³⁵ A feladat végrehajtása a munka nagysága ellenére is gyorsan folyt, Froreich altábornagy mégsem várta meg a híd elkészültét. Az előzetes tervek alapján a lovasság is az építés alatt álló hídon kelt volna át, azonban ezt átírta az altábornagy türelmetlensége, aki azonnali átkelést rendelt el.³⁶ A döntés merész és elhamarkodott volt, ugyanis a folyón való átkelés közben a rend törvényszerűen felbomlik, így az átkelő csapat különösen sebezhetővé válik még egy kisebb ellenséges csoport támadásával szemben is. Az altábornagy ennek ellenére is vállalta az átkelést.

³⁰ HL II. 225. 3. doboz, 372. sz.

³¹ HL II. 225. 6. doboz, 37. sz.; *Fejes* 2000. 90. o.

³² *Kassay* 1938. 363. o.; HL II. 225. 50. doboz, 4. sz.

³³ *Kassay* 1938. 363–364. o.

³⁴ A Zbrucz partja jelentette akadály a folyó más szakaszán is megvolt. Ezt erősíti meg a 2. számú hírszerző járőr is. Rudnyánszky Ferenc főhadnagy (a budapesti 1. honvéd huszárezred, 5. századának alantos tisztje) vezette különítmény, ami Kozinától déli irányba végezte a felderítést. Jelentésében az áll, hogy a tüzérség Bilka település körzetében a „partok miatt átmenni nem tud”. HL II. 225. 3. doboz, 363. sz.

³⁵ *Kassay* 1938. 364. o.; HL II. 225. 50. doboz, 5., 116. sz.

³⁶ HL II. 225. 50. doboz, 244–245. sz.

2. ábra: A Zbrucz folyó keresztmetszete³⁷

A hadosztály számára Kozinától keletre három – dandáronként egy – átkelési pontot jelöltek ki, míg a negyedik a híd volt. A parancs végrehajtását nehezítette a süppedős, iszapos meder, valamint a meredek part.³⁸ Az átkelési pontokat nem készítették elő – az ezredek utászszakaszai igyekezete ellenére sem –, így báró Zech Colbert ezredes (a 23. honvéd lovasdandár parancsnoka) és Waldbauer Henrik őrnagy (a pécsi 8. honvéd huszárezred I. osztályának parancsnoka) kénytelen volt földmunkára alkalmas szerszámokat beszerezni – többek között a helyi lakosságtól –, majd csapataikat a terület akadálymentesítésére rendelni.³⁹ A partról való leereszkedés megoldása után a vízen való átkelés jelentett komoly problémát. Az első lovasok nyeregben maradván vágtak neki, közülük azonban sokan lovukkal együtt süllyedtek el. Az átkelés ezen formáját csak a merészebbek vállalták, ők is inkább kisebb, mint nagyobb sikerrel. A többség a lóról leszállt, és a katonák egyenként ugratták lovaikat a folyóba.⁴⁰ A nehézségeket jól tükrözi a 15. dandár esete, amely több lovat is elveszítette az átkelés folyamán.⁴¹ Feltehetőleg a 19. és 23. dandárnak is voltak hasonló veszteségei, de erről a feljegyzések nem tesznek említést.

Arra a kérdésre, hogy mennyi időt is vett igénybe a partváltás, pontosan nem lehet válaszolni. A jelentésekben több időpontot is meghatároztak, mind kezdésnek, mind befejezésnek. A kezdést befolyásolhatták – a már említett – szükséges földmunkák is. Abban azonban egyeznek és hangsúlyosan szerepelnek a forrásokban is, hogy a partváltás a szükségesnél hosszabb időt vett igénybe. Az átkelés valamikor délelőtt 9-12 óra között vehette kezdetét és délután 4 óra után fejeződhetett be.⁴² Bár vannak olyan jelentések is, amelyek szerint a partváltás csak az esti órákban ért véget teljesen.⁴³

³⁷ Forrás: Rudnyánszky Ferenc főhadnagy vázlatára szerkesztve. HL Tgy. 912. sz.

³⁸ HL II. 225. 50. doboz, 355. sz.; Tempel 1930. 283. o.; Háray 1940. 317. o.

³⁹ HL II. 225. 50. doboz, 140–141., 355. sz.

⁴⁰ HL II. 225. 50. doboz, 116., 140., 190., 280. sz.; HL II. 674. 3. doboz (szám nélkül).

⁴¹ HL II. 225. 50. doboz, 281. sz.

⁴² HL II. 225. 50. doboz, 5., 116., 190., 281. sz.

⁴³ Rakovszky László százados leírásában azt közli, hogy századával este 7-kor kelt át a folyón. HL II. 225. 50. doboz, 141. sz. Zombory Géza százados viszont azt közli, hogy este 8 órakor fejeződött be az átkelés. HL II. 225. 50. doboz, 355. sz.

A híd elkészültére is több időpont lehetséges, így 1 és 4 óra közé tehető.⁴⁴ Ebben az esetben azonban érdemesebb Kassay Farkas főhadnagy – az építésért felelős utásztiszt – leírását támpontnak venni, aki szerint 1–2 óra tájban már használható volt a híd.⁴⁵ Ezt követően a még hazai földön álló lovasezredek a tüzérséggel és a vonatcsapatokkal együtt gond nélkül keltek át. A partváltás sikeres végrehajtását elősegítette, hogy ellenséges behatásra nem került sor.⁴⁶ Az így is nagy erőfeszítést jelentő átkelés közben komoly zavart keltett volna még egy kisebb, ellenük irányuló támadás is.

A lovasság partváltását a már előtte orosz területre lépett gyalogzászlóaljak biztosították, amelyek a part menti magaslatokat szállták meg. A folyó innenső oldalán pedig a tüzérség egy része mozdonyozott⁴⁷ le az átkelők fedezésére.⁴⁸

Már a folyón való átjutás alatt felderítőosztagokat küldött ki a hadosztály parancsnoksága Husiatyn, Kuzmin és Gorodok irányába. Az ellenség aktivitásáról szóló jelentések délután 3 óra körül futottak be a hadosztályparancsnoksághoz. Martinovics Andor százados, a budapesti 1. honvéd huszárezred 2. század parancsnoka jelentette, hogy Satanowtól keletre kb. 2 kilométerre ismeretlen erejű ellenséggel gyalogosan tűzharcba keveredett, az előrejutásához azonnali erősítést kért. Továbbá egy orosz lovasdandárt figyeltek meg Skotynianyintól nyugatra.⁴⁹ Schandl Géza százados, a budapesti 1. honvéd huszárezred 5. század parancsnoka pedig 2-3 kozák ezred közeledését jelentette. Az információkat értékelve Than Károly alezredes vezérkari főnök a megrekedt felderítők segítségére néhány lovasszázadot akart kiküldeni, géppuskás osztagokkal megerősítve. Ezt azonban nem fogadta el Froreich altábornagy, akit fűtött a vágy, hogy minél előbb megütközhesen az ellenséggel.⁵⁰ Az altábornagy abban reménykedhetett, hogy már itt győzelmet vívhat ki, ugyanis ezzel az ajándékkal kívánt kedveskedni az uralkodó, Ferenc József császár, közeledő születésnapjára (augusztus 18.).

A hadosztályparancsnok a folyón már átkelt csapatait azonnal lóra parancsolta és megindult az ellenség irányába.⁵¹ Itt azonban csalódnia kellett, ugyanis számottevő orosz erő nem került elé. Néhány lovasszázadon kívül más nagyobb kötelék nem mutatta magát. A lovasroham elmaradt, azonban a tüzérség lemozdonyozott és hatásos tüzellel „távozásra bírta” a látható kozáklövességet.⁵² A hadosztályt a parancsnok végül a kozinai táborba vezette vissza éjjelre. Közben a felderítők újabb jelentései is megérkeztek, amelyekből az derült ki, hogy Kuzmin és Gorodok felé minden erdős területről kozák csapatok tüzelnek. Froreich altábornagy a feladatuk folytatására rendelte, azonban azok az éj leple alatt sem jutottak előrébb az ellenség folytonos tüzelésétől és az abból kialakult tűzharcok miatt. Ezt követően a felderítő csapatok reggel bevonultak a táborba.

⁴⁴ HL II. 225. 50. doboz, 281. sz.; *Háray* 1940. 318. o.

⁴⁵ *Kassay* 1938. 364. o.

⁴⁶ HL II. 225. 50. doboz, 5., 190. sz.

⁴⁷ A lemozdonyozni kifejezés annyit tesz, hogy a löveget kezelő személyzet az ágyútalpát a mozdonyról lekapcsolta és a földre helyezte. A kifejezés egyben azt is jelentette, hogy a tüzérek a löveget tüzkész helyzetbe hozták és várták a tüzmegnyitásra vonatkozó parancsot.

⁴⁸ HL II. 225. 50. doboz, 5., 116., 190, 245., 281. sz.; HL II. 674. 3. doboz (szám nélkül).

⁴⁹ HL II. 225. 50. doboz, 6., 119–120., 210., 233. sz.

⁵⁰ HL II. 225. 50. doboz, 6. sz.

⁵¹ HL II. 225. 50. doboz, 141., 245. sz.

⁵² HL II. 225. 50. doboz, 120., 141., 355. sz.

Irány Gorodok!

Augusztus 17-én reggel 5 és 6 óra között a táborozó csapatok mögött, a hadosztályparancsnokságnál gyülekeztek a dandár- és ezredparancsnokok, valamint az ezredekbeli iderendelt tisztek. Froreich altábornagy általános eligazítást tartott, amiből – miközben a csapatok induláshoz készülődtek és nyergeltek – kiderült, hogy a hadosztály Satanow–Gorodok–Zinkowce–Kopajgorodo irányába fog ütközetmenetben előnyomulni. Továbbá távfelderítő különítmények kiküldéséről is határozott a parancsnok. Feladatuk a nagyobb orosz csapattestek felkutatása és helyük meghatározása volt. Az erre vonatkozó bővebb szóbeli eligazítást valamikor reggel 6 és 6 óra 30 perc között⁵³ Than alezredestől kapták meg a különítmények parancsnokai.⁵⁴ A háromnapos feladat végrehajtására a következő különítményeket állították fel:

– az 1. számú különítményt a pécsi 8. huszárezred 2. és 3. százada adta, vezetője Waldbauer Henrik őrnagy, a II. (bajai) osztály parancsnoka.⁵⁵ A főcsapat menetvonalától déli irányba derített fel;

– a 2. számú különítményt a budapesti 1. huszárezred 1. és 5. százada adta, vezetője Schandl Géza százados, az 5. század parancsnoka.⁵⁶ A főcsapat menetvonalán végezte feladatát;

– a 3. számú különítményt a zalaegerszegi 6. huszárezred 1. és 3. százada adta, vezetője Reich Árpád őrnagy,⁵⁷ az I. (zalaegerszegi) osztály parancsnoka.⁵⁸ A főcsapat menetvonalától északra derített fel;

– a (4. számú) különítményt pedig a 2. dragonyosezred 3 és fél százada adta, vezetője gróf Josef Koziebrodzki von Bolesta alezredes volt.⁵⁹ Ezt a csoportot, már 16-án este kiküldték.⁶⁰

Utóbbi különítmény rendeltetéséről érdemes néhány szót szólni. A felderítésen túl Koziebrodzky alezredesnek és csapatának a hadosztály tevékenységének kiszélesítése volt a feladata. Ez látszik abból is, hogy a többi különítményhez képest több lovassal rendelkezett és a hadosztálytól jóval messzebbre, északabbra rendelték ki. Ennek oka az altábornagy fentebb már ismertetett parancsa volt, miszerint a hadosztály Gorodok felé indul, azaz a hadosztály számára kijelölt felderítési körzetnek a déli szektorában kíván haladni. Azt a veszélyt azonban a hadosztályparancsnok nem vállalhatta, hogy a körzet többi, északi részeit ellenőrzés nélkül hagyja. Ezzel ugyanis esélyt adhatott volna arra, hogy oda jelentősebb orosz erők benyomuljanak, kockára téve az 5. és a tőle északra hasonló harcászati felderítést folytató 8. lovashadosztály működését. A 2. dragonyosez-

⁵³ HL II. 225. 50. doboz, 116., 245. sz.; Budapesti huszárezred, 40. o.

⁵⁴ HL II. 225. 50. doboz, 328., 356. sz.

⁵⁵ *Kranzieritz* 2015. 66. o.

⁵⁶ HL II. 225. 50. doboz, 141., 180., 245. sz.; Budapesti huszárezred, 40. o.

⁵⁷ A források alapján nem helytálló azon információ, miszerint Reich Árpád őrnagy, valamint az 1. és 3. század bármilyen módon is részt vette volna a gorodoki eseményekben. Ekkor ugyanis, éppen, mint hírszerző különítmény a hadosztálytól távol hajtottak végre feladatot. *Lugosi – Kiss* 2009. 22. o.

⁵⁸ HL II. 225. 50. doboz, 305., 328., 329. sz.

⁵⁹ HL II. 225. 50. doboz, 6., 12., 55., 282.; 6. doboz 36. sz.

⁶⁰ HL Tgy. 912., 1071. sz.

red különítménye azért kapta a feladatot, hogy Kuzminon és Felsztyn keresztül a körzet északi határán fekvő Proskurow felé végezze a felderítést.⁶¹

Froreich altábornagy a hadosztály indulását reggel 7 órában határozta meg a Satanow–Spasowka–Łysowodyn útvonalon, Gorodok irányába. A kozinai tábor biztosítására a 32. vadász- és 15. gyalogzászlóalj maradt hátra. Hozzájuk osztották be Kereszty Ödön főhadnagyot a 8. huszárezred 6. századának egy szakaszával és Kecskeméti Pethes Miklós főhadnagyot a távirójárőrrel.⁶² A távolfelderítő különítmények a hadosztály után indultak el. Zombory Géza százados, a pécsi 8. huszárezred 2. század parancsnokának jelentése szerint – aki a Waldbauer-különítményhez tartozott – 5-10 perccel később követték a hadosztályt.⁶³ Hozzájuk hasonlóan Reich őrnagy és Schandl százados is csak később kezdhetette meg útját.⁶⁴ A Waldbauer-különítmény a lépésben haladó hadosztályt Satanow falunál érte utol, Schandl százados pedig vágóban tudott csak a főcsapat elé kerülni.⁶⁵

A hadosztály zöme 7 óra körül megkezdte az előrenyomulást. A következő menetrendben:

– elővéd: gróf Bissingen tábornok parancsnoksága alatt, ami előosztagra (az 1. honvéd huszárezred 3. százada); előhadra (az 1. honvéd huszárezred 4. és a fél 6. százada, az 1. lovas-géppuskás osztag, a 8. honvéd huszárezred utászszakasza), valamint elővédzömré (a 8. honvéd huszárezred négy százada és a kerékpáros század) tagozódott;

– a főerőt (parancsnoka: báró Gablenz tábornok) a 23., majd mögötte a 15. lovasdandár képezte.⁶⁶

A hadosztály délre, Satanowka–Satanow irányába indult. A településeken való áthaladás közben több tisztnek feltűnt, hogy a lakosság között számos fiatal, életerős, hadköteles férfi van.⁶⁷ Froster László ezredes, a zalaegerszegi huszárezred parancsnoka így írja le a látottakat: „»Satanow«-on átvonulva feltűnt, hogy az utcákon csoportosult népesség között feltűnő sok erőteljes polgári egyének voltak akik azt a benyomást kellették, hogy ezek katonák is lehetnének.”⁶⁸ Kabdebó József százados, a pécsi huszárezred 4. századának parancsnoka is a következőket tapasztalta: „Satanow-ban, hol a h.o. rövid időre megállt, feltűnő volt, hogy igen sok fiatal 21-24 éves ember van a községben, mind keki nadrágban és katona csizmában, de civil kabátban.”⁶⁹ A tiszték feltételezéseit helytállóak voltak, melyeket gróf Keller orosz dragonyos főhadnagy meg is erősít visszaemlékezésében: „...mindazon határmenti községekben, melyeken az osztrák–magyar csapatok keresztülhaladtak, a mi katonáink tiszték és vezérkari tiszték vezetése alatt civil ruhában rejtőzködtek, illetve nem is kellett nagyon rejtőzködniük, mert a parasztházakban ellenség vagy kémek után nem kutatott senki sem.”⁷⁰

⁶¹ HL II. 225. 50. doboz, 12. sz.

⁶² HL II. 225. 50. doboz, 282. sz. A forrás Kereszty Ödönt századosként említi, de ekkor még főhadnagy volt. Névkönyv, 359. o.; *Fejes* 2000. 90. o.

⁶³ HL II. 225. 50. doboz, 357. sz.

⁶⁴ HL II. 225. 50. doboz, 141., 329. sz.

⁶⁵ HL II. 225. 50. doboz, 357. sz.; Budapesti huszárezred, 41. o.

⁶⁶ HL II. 225. 50. doboz, 62. sz.; Magyar huszár, 202. o.

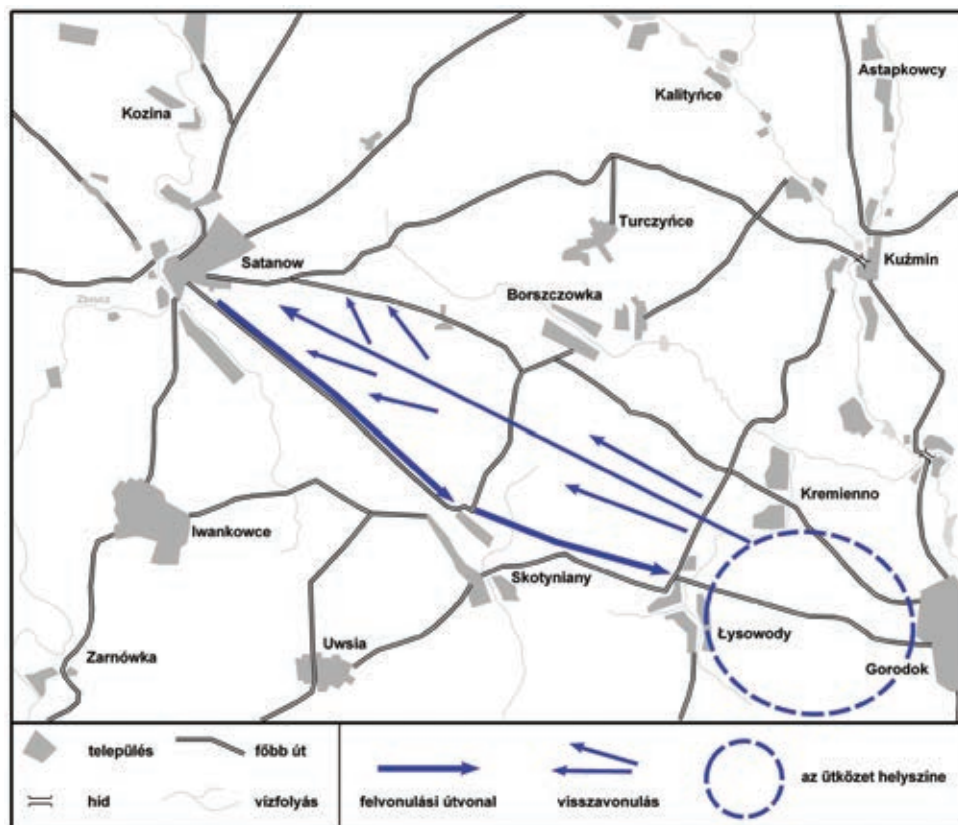
⁶⁷ HL II. 225. 50. doboz, 306. sz.; Magyar huszár, 202. o.

⁶⁸ HL II. 225. 50. doboz, 330. sz.

⁶⁹ HL II. 225. 50. doboz, 191. sz.

⁷⁰ *Ungvári* 2014. 13. o.

A tisztek által észrevett személyek tehát civilbe öltöztetett orosz katonák voltak. A település átkutatása mégsem történt meg, ugyanis a jelentések ellenére a hadosztályparancsnok ezt nem rendelte el.⁷¹

3. ábra: A hadosztály menete a kozinai tábortól Gorodok irányába
(a térképet Csákváry Kristóf készítette)

Satanowot elhagyva a Jwankoivcére vezető műútra tért a hadosztály, ahol Freich altábornagy parancsot adott a tüzérségnek a lemondonyozására és a tűz megnyitására a satan-slobodkai kolostor ellen. Ennek oka a kolostor tornyából előző este keleti irányba leadott fényjelzések észlelése volt. A tüzérség kb. 9 órakor nyitotta meg a tüzet, a kolostor több találatot is elszenvedett, falai és szobái megsérültek, de tornya nem dőlt le.⁷² Arról, hogy pontosan hány lövést is adott le a hadosztály tüzérsége a kolostorra, megoszlanak a

⁷¹ HL Tgy. 1071. sz. Keresztes Artúr vezérkari századosnak is feltűntek a civil ruhás katonák, ezt a többi tiszthez hasonlóan jelentette is, de a hadosztályparancsnok kicsinyes dolognak ítélte és fontosabbnak tartotta a továbbvonulást. Budapesti huszárezred, 41. o.

⁷² HL II. 225. 50. doboz 7., 122., 141., 191., 200., 233., 246., 284., 306. sz.; II. 674. 3. doboz.; HL Tgy. 947., 1071. sz.

vélemények.⁷³ A közhangulatnak azonban nem tett jót. A legénység és a tisztek többsége, vallásos ember lévén, csupán halkan és egymás között, de nehezményezték a kolostor elleni akciót, annak egyházi vonatkozásai miatt.⁷⁴ A lövetés befejeztével Keresztes Artúr Zoltán vezérkarhoz beosztott százados vezetésével a budapesti I. huszárezred utászszakaszát (Lenk Béla főhadnagy utászszakasz-parancsnok vezetésével) és a 4. század egy szakaszát a kolostor átkutatására utasították. Ez különösebb eredménnyel nem járt, csupán az éjszakai fényjelzésekhez használt jelzőlámpát hozták el.⁷⁵

„Ők mindent rólunk, mi semmit róluk”

A satan–slobodkai kolostor elleni akció ágyúdörgéseit a környék összes orosz felderítője hallhatta. A hadosztály ezzel az akciójával szándéka ellenére hatásosan felfedte magát. Az orosz felderítésnek így nem volt nehéz meghatározni a hadosztály helyzetét. Pontosabb információkért – úgymint a hadosztály nagysága, fegyvernemi megoszlása és iránya – az oroszok később felderítő repülőgépet küldtek ki Gorodok felől. Némely forrás két repülőgépet is említ⁷⁶ – feltételezhetően ugyanaz a gép volt kétszer. Már előző este, 16-án is egy orosz repülőgép kémlelte végig a hadosztályt. Ez a felderítésük azonban sok sikerrel nem járhatott, ugyanis a repülőgépnek koromsötétben kellett repülnie. A jobb látási viszonyok érdekében erős reflektorral volt felszerelve, viszont ez is csupán behatárolt terület megvilágítását tette lehetővé, így joggal feltételezhető, hogy a gépnek nem sikerült kielégítő mennyiségű információt gyűjtenie.⁷⁷ Visszatérve 17-ére, a hadosztály a kolostortól keletnek fordult és Spasowkán, Skotyianyn keresztül Łysowody felé indult. Ez utóbbi településtől nyugatra kb. 2-3 kilométerre jelent meg 300-400 méter magasan egy orosz kétfedelű repülőgép, ami tüzetesen végigmérte a hadosztályt.⁷⁸ Több tiszt tűz alá akarta venni a gépet. Köztük Schmidt Frigyes százados, az 1. honvéd lovas–géppuskás osztag parancsnoka, is.⁷⁹ A tüzmeqnyitásra parancs azonban nem érkezett meg. A gép kétszer is megjelent és alacsonyan végigrepült a menetoszlop felett, mindenfajta jelzés nélkül. Egyértelmű, hogy orosz gépről volt szó. Aki ebben kételkedett, azt meggyőzhette az iránya, ugyanis Gorodok felől érkezett és arra is távozott. Továbbá a tisztek pontosan tudhatták, hogy mivel lehet azonosítani saját gépeiket, ugyanis még augusztus 10-én az 5. honvéd lovashadosztály parancsnoksága írásban ismertette a Monarchia és a Német Császárság gépeinek felségjelzéseit. Hangsúlyozták viszont azt, hogy a pilóták minden esetben – rossz látási körülmények között fényjelzésekkel – igyekeznek magukat azonosítani saját csapataik előtt.⁸⁰

A leírtaknak az lett az eredménye, hogy míg Foreich altábornagy és törzse alig tudott valamit az ellenségről, annak helyéről és nagyságáról, addig az oroszok jóval többet tud-

⁷³ Rapaich Richárd vezérkari tiszt szerint 40 (HL II. 225. 50. doboz 7. szám), míg talpasi Kabdebó József százados, a pécsi 8. honvéd huszárezred 4. századának parancsnoka és Rády József főhadnagy, az 1. lovas-géppuskás osztag alantós tisztje 20 lövésről tesz említést (HL II. 225. 50. doboz, 19., 211–212. sz.).

⁷⁴ HL Tgy. 947. sz.

⁷⁵ HL II. 225. 50. doboz, 7., 141., 191., 212., 330. sz.

⁷⁶ HL II. 225. 50. doboz, 142. sz.

⁷⁷ HL II. 225. 50. doboz, 120. sz.

⁷⁸ HL II. 225. 50. doboz, 167., 191., 307., 330. sz.

⁷⁹ Budapesti huszárezred, 44. o.

⁸⁰ HL II. 225. 50. doboz, 68. sz.

hattak lovasainkról. Ráadásul a felderítőosztagokat is későn küldték ki, így jelentések még onnan sem érkeztek.

Rapaich Richárd vezérkari százados naplójában beszámol arról, hogy Gorodok felől több ízben füstjeleket észleltek. Továbbá a hadosztályt követő, annak védtelenebb részének számító vonatalakulatra többször is rálóttek.⁸¹ Hasonló füstjelek voltak tapasztalhatóak Skotyniany községből is, ennek felderítésére Rakovszky László századost küldték ki, aki járőrökkel átkutatta a települést – különösebb eredmény nélkül.⁸² Ezekből a momentumokból már tudnia kellett a hadosztályparancsnokságnak, hogy a meglepetés erejére nem számíthatnak. Sőt, arra is gondolniuk kellett, hogy az oroszok a rendelkezésükre álló információk birtokában kihasználják lépéselőnyüket és felkészülnek. Ez így is történt.

Az orosz hadvezetés, a 8. hadsereg felvonulásának rejtésére és biztosítására, a 2. kozák hadosztályt rendelte az Osztrák–Magyar Monarchia és Oroszország határvonalának erre a szakaszára.⁸³ Az orosz hadosztály törzse Gorodok településen rendezkedett be. Innen több kisebb-nagyobb egységgel biztosította és ellenőrizte a határ menti településeket. Ezek a csapatok az 5. honvéd lovashadosztály határátlépését követően (augusztus 16.) folyamatosan visszavonultak Gorodok irányába. A Froreich altábornagy által kiküldött felderítők ezekkel a visszavonulást fedező, illetve az innen hírszerző feladattal kiküldött orosz csapatokkal csaphattak össze több ízben.⁸⁴

Zigalin tábornok, a kozák hadosztály parancsnoka úgy határozott – feltehetőleg a felderítési adataik mérlegelését követően –, hogy Gorodoknál veszi fel a harcot Froreich altábornagy hadosztályával. Zigalin tábornok már a magyar hadosztály határátlépése előtt erősítést kért a várt, nagy intenzitású, ellenséges támadásra hivatkozva. Ezt meg is kapta. A 2. kozák hadosztály (28 lovasszázad, 8 géppuska, 12 ágyú) kiegészült még a 60. gyalogezred két századával és az augusztus 14-én Gorodokba érkezett 14. lövészezred egy zászlóaljával (két géppuska és ágyú).⁸⁵

Az orosz gyalogság már augusztus 15-én megkezdte a védelmi állások kiépítését, amit meggyorsítottak azok a jelentések, miszerint a Monarchia 5. lovashadosztálya gyors ütemben tör keleti irányba. Zigalin tábornok a rendelkezésre álló felderítési adatokkal és a parancsnoksága alá rendelt erőkkel sikeresen akadályozta meg az 5. lovashadosztályt feladatának maradéktalan végrehajtásában.

A lovasroham

A hadosztály előhada már Lysowody település keleti kijáratánál orosz lovasokkal került szembe. Ezek elűzésére Froreich altábornagy az 1. és a 3. géppuskás osztagot rendelte a 348. magassági pontra. A tüzmegnyitást követően az ellenség visszavonult. A géppuskák tüzelésével egyidejűleg Prónay Sándor százados a századával (budapesti 1. huszár- ezred 3. százada), ami ekkor a hadosztály elővédjének előosztágát alkotta, a Gorodok

⁸¹ HL II. 225. 50. doboz, 7., 307. sz.

⁸² HL II. 225. 50. doboz, 141–142. sz.

⁸³ HL Tgy. 459. sz., 11. o. Az orosz 8. hadsereg Alekszej Alekszejevics Bruszilov lovassági tábornok vezérése alatt kilenc gyaloghadosztállyal, két lövészdandárral és öt lovashadosztállyal vonult fel. *Daniloff* 1925. 134. o.

⁸⁴ HL Tgy. 459. 18., 20. o.

⁸⁵ Magyar huszár, 206. o.; HL Tgy. 459. 18. o.

felé vezető út mentén nyomult előre.⁸⁶ Itt élénk ellenséges gyalogsági tűz fogadta. Prónay Sándor százados így ír az eseményről: „Azonnal rajta-rajtába megyek át és átugratva egy árkot, az ellenségre vetjük magunk. A harc rövid pár perc alatt lezajlik és haláltmegvető bátorsággal küzdő huszárjaim erősen megfogyva szétszóródnak.”⁸⁷ Az orosz gyalogosok vonalát a század nagy részének sikerült gyorsan áttörnie és továbbvágatnia. Ludmann Gábor hadnagy, aki a 3. század ezen részéhez tartozott, a következőket írja: „Itt jobbról jövő oldalazó tüzet kapunk, mire a körülöttem csoportosuló huszárokat lóról szállítom,⁸⁸ hogy a küzdelmet tűzharccal folytassam tovább, azonban a Gorodok felől futólépésben érkező orosz erősítés elől rövid tűzharc után csakhamar lóra kell ülnöm megint...”⁸⁹ A hadnagyot az orosz túlerő a további harcok előli kitérésre kényszerítette. A Prónay-század rohamát követően ugyanazon az útvonalon az elővédet küldték előre Pintér Jenő őrnagy (a budapesti 1. huszárezred II. osztályának parancsnoka) parancsnoksága alatt, a Fördös Vilmos százados 6. és Rakovszky László vezette 4. század felével.⁹⁰ A géppuskás osztagokat pedig ennek támogatására rendelték ki, amelyeket feladatuk végrehajtásában egy-egy lovas szakasz fedezett.⁹¹ Az elővéd a kozákokat üldözve az orosz védelmi vonalakig tört előre. Ezt elérve Pintér őrnagy és Jeszenszky Imre százados (budapesti 1. huszárezred) felmérte, hogy a támogató csapatok nem követik őket, illetve az ellenség élénk gyalogsági és géppuskatüze sem csillapodott, ezért a támadás folytatását kockázatosnak ítélték.⁹² Ezzel az előhad felfüggesztette előnyomulását és észak felé kitért a további harcok elől. Közben a géppuskás osztagok is elfoglalták tüzelőállásaikat az M. H. Popov majornál lévő dombon. Szinte azonnal hatásosan tűz alá vették a Gorodoktól északnyugatra felfedezett ellenséges állásokat. Ez nem tarthatott sokáig, ugyanis kisvártatva a géppuskák szórásába érkezett a pápai 7. huszárezred rohama, így a tüzet be kellett szüntetni.⁹³

Mindeközben a hadosztályparancsnokság mérlegelte a helyzetet, de Froreich altábornagy nem várta meg az előhadtól érkező jelentéseket. Sőt, a Prónay-századdal történekről nem is tudhatott, ami részben a harctér terepviszonyainak volt köszönhető. Lysowody és Gorodok között a térséget erősen tagolták terephullámok és meredekszegélyű, keskeny völgyek, melyek annak beláthatóságát korlátozták. Ezért nem láthatta Prónay százados kötelékének rohamát és annak kudarcát, de ezzel együtt az oroszok kiépített védelmi vonalát sem. Ilyen akadályoztatások ellenére és a szükséges információk hiánya mellett sem várta meg a felderítőket, az előhad, vagy az előosztág jelentését az altábornagy, hanem kiadta parancsát: „23. lovasdandár Zech báró ezred parancsnoksága alatt a kremiennói majortól balra, irány a gorodoki piros tetők. A 15. dandár Gablenz báró tábornok parancsnoksága alatt jobbra, a popowi majoron át a mélyedésben, azután irány Gorodok déli szélé. A 8. huszárezred rendelkezésemre marad.”⁹⁴

⁸⁶ HL II. 225. 50. doboz, 247. sz.

⁸⁷ Budapesti huszárezred, 46. o.

⁸⁸ A lovasság gyalogosan vette fel a harcérintkezést az ellenséggel.

⁸⁹ Budapesti huszárezred, 46. o.

⁹⁰ HL II. 225. 50. doboz, 145., 167–168., 247. sz.

⁹¹ A géppuskás osztagokat fedezésre a budapesti 1. huszárezred 4. századából és a zalaegerszegi 6. huszárezredből rendelték ki.

⁹² HL II. 225. 50. doboz, 142–143. sz.

⁹³ Budapesti huszárezred, 47. o.

⁹⁴ Magyar huszár, 203. o.

A Łysowody és Kremienno települések között gyülekező hadosztályzöm megkezdte a parancs végrehajtását. Ennek értelmében Benkő Sándor őrnagy, a 8. ezred II. osztályának parancsnoka két századdal tartalékban maradt a 348-as magassági ponttól északnyugatra, Łysowodytól keletre. Az ezred 1. (Perczel Tamás főhadnagy) és 4. (Kabdebó József százados) századát a tüzérség fedezésére rendelték ki.⁹⁵

A vezérkari főnök, Than Károly alezredes elhamarkodott intézkedésnek tartotta a támadást. Természetesen aggályait közölte a parancsnokkal, akit a tervétől nem sikerült eltéríteni. Azonban elérte, hogy a parancs kiegészítést nyerjen azzal, hogy a támadó csoportok vezetőinek döntésére bizza, hogy lóról szállva, vagy lóháton veszik-e fel a harcot az ellenséggel. A Zech ezredes vezette 23. dandárhoz ez a kiegészítés nem érkezett meg időben, a kötelék lóháton rohamozott. Az első vonalban a pápai 7. huszárezred II. osztálya rajvonásban kezdte meg a támadást. A zalaegerszegi 6. huszárezrednek a pápaiak jobbszárnyát lépcsőben kellett követnie. A 7. huszárezred I. osztályát Zech ezredes, mint dandártartalékot, a balszárny mögött tartotta. A roham megindulása után, az első vonalban támadó pápai huszárezred II. osztálya súlyos veszteségeket szenvedett el. Gróf Lubienski János ezredes, az ezred parancsnoka a II. osztályából megmaradt huszáraival kénytelen volt visszavonulni.⁹⁶ A mögötte érkező zalaegerszegi huszárok előnyomulásuk alatt folyamatosan szenvedtek az orosz tüzérség és géppuskák tüzétől. Ennek ellenére folytatták tevékenységüket. Csak akkor vonultak vissza, amikor az oroszok előtt lévő terephullámra az ezredparancsnok, Forster László ezredes fellovagolt. Az ellenség jól kiépített védelmi vonalát látva a rohamot megvalósíthatatlannak ítélte, ezért ezredét inkább fedezékbe vezette.⁹⁷ Az orosz gyalogság előre jól kiépített állásokból tüzelt, amelyeket műszaki akadályokkal (szögesdróttal) tett áthatolhatatlanná.⁹⁸ Gróf Keller dragonyos főhadnagy visszaemlékezéséből a következő derül ki az orosz védelmi vonalról: „Mikor láttam, hogy a drótsövények és a jól beépített gépfegyverek ellen lovasroham indul meg, bennem, mint vérbeli lovasisztnben meghűlt a vér.”⁹⁹

Zech ezredes már megindult a dandártartaléknak visszatartott pápai huszárezred I. osztályával, amikor gazdátlan lovakat és sebesen visszavágtázó huszárcsapatokat pillantott meg. A kudarc nyilvánvaló volt számára, csakúgy, mint annak veszélye, hogy az oroszok a sikert látva ellentámadásba kezhetnek. Ezért a rendelkezésére álló huszárosztályból Bertalan Pál őrnagyot két századdal lóról tűzharchoz parancsolta. Egy század viszont tartalékban lóháton maradt, de az ellenség ekkor még kisebb csoportokban sem kezdett üldözésbe.¹⁰⁰ A sikertelen rohamot követően Zech ezredes a 23. dandárt Kremienno település keleti szélére vezette vissza.¹⁰¹

⁹⁵ *Kranzieritz* 2015. 67. o.

⁹⁶ Szaplóczay László százados visszaemlékezése. Budapesti huszárezred 48. o. Gróf Lubienski János ezredes Gorodoknál tanúsított bátorságáról az 1917. július 15-én kelt közös hadsereg kötelékeibe való áthelyezési parancs is megemlékezik. HL AKVI 29 280.

⁹⁷ HL II. 225. 50. doboz, 307–308., 332. sz.

⁹⁸ HL II. 225. 50. doboz, 309., 332. sz.

⁹⁹ *Ungváry* 2014. 15. o.

¹⁰⁰ HL II. 225. 50. doboz, 291. sz.

¹⁰¹ HL II. 225. 50. doboz, 73–74. sz.

A támadás megindulása után nem sokkal a géppuskás osztagok is előnyomultak Gorodok irányába, ahol egy erdőből kezdték meg újra a tüzelést, az ellenségnek azonban, a jól kiépített fedezékeik miatt nem tudtak jelentős veszteséget okozni.¹⁰²

Nem sokkal azután, hogy a 23. dandár a támadást megkezdte, észak felől orosz gyalogság tűnt fel és nyomult előre. Szándékuk egyértelmű volt: a lövegek elfoglalása. Benkő Sándor őrnagy a tartalékban lévő Jeszenszky József századost a 6. századával rendelte előre az ellenség megállítására. A terepviszonyok nem tették lehetővé a lóháton való harcot, ezért a tüzérsegtől északra, kb. 400 lépésre lévő mélyedésben a tűzharchoz lóról szállította századát és erős tüzeléssel megállította a gyorsan előrenyomuló ellenséges gyalogságot. Ezt követően 4-5 perc múlva orosz lovasság tűnt fel észak felől. Ennek egyik része a megtorpant orosz gyalogság megsegítésére, a másik pedig a tüzérség ellen indult. Benkő őrnagy ekkor ezredének 5. századát vetette harcba báró Kemény Elemér százados vezetésével, aki elfogadta az orosz kihívást és lóháton rohamozott. Kemény és véres kezítusa kezdődött, amelyet fokozott az orosz tüzérség, amikor minden mindegy alapon a tusakodók közé kétszer ösztüzet adott le.¹⁰³

A 15. dandárhoz viszont megérkezett az a kiegészítő parancs, amely a 23. dandárhoz nem. Ennek értelmében a parancsnok dönti el, hogy lóháton vagy lóról szállva hajtja-e végre a támadást. Ezzel a lehetőséggel báró Gablenz tábornok élt is, és a 11. ulánusezredet lóról szállva rendelte tűzharchoz. A zárt, kétsoros vonalban (első sor térdelt, a második állt) felállított ulánusok ösztüze elől az orosz balszárny meghátrált.¹⁰⁴ Az oroszok helyzetéről pontosabb értesüléseink nincsenek. A rendelkezésre álló források arra engednek következtetni, hogy az oroszok egy támadást kíséreltek meg, amit az ulánusok sikeresen vertek vissza. A sikerkifejlesztésre azonban nem maradt idő, hiszen ekkor érkezett Froreich altábornagy parancsa az azonnali visszavonulás megkezdésére. Szaploneczay László százados (az 1. honvéd lovas-géppuskás osztag alantós tisztje¹⁰⁵) a következőket írja le: „Szomorúan teszünk a parancsnak eleget, hiszen kétségtelenül eredményt értünk el, előttünk a balszárny megfutott és jóllehet az ulánusok fel sem fejlődtek teljesen, az egész 2. dragonyosezred pedig M.-H.-Popow melletti erdőszegélyen érintetlenül állott”.¹⁰⁶

Alekszej Alekszejevics Bruszilov lovassági tábornok, az orosz 8. hadsereg parancsnoka a következőképpen emlékezett meg a gorodoki eseményekről: „A többek között Gorodoknál rajtaütött a gyalogsággal megerősített 2. kombinált kozák hadosztályon. A magyar lovasság, mikor Gorodok elé ért, zárt alakzatban csatarendbe fejlődött és felderítés nélkül, semmivel sem törődve, ebben a célszerűtlen alakzatban gyalogságunkra rohant. Tüzérségünk élénk tüze, majd gyalogsági sortűz fogadta az örülten bátor, de eszeveszett rohamot.”¹⁰⁷

¹⁰² Lásd a 97. jegyzetet; Budapesti huszárezred, 47–48. o.; Magyar huszár, 203. o.

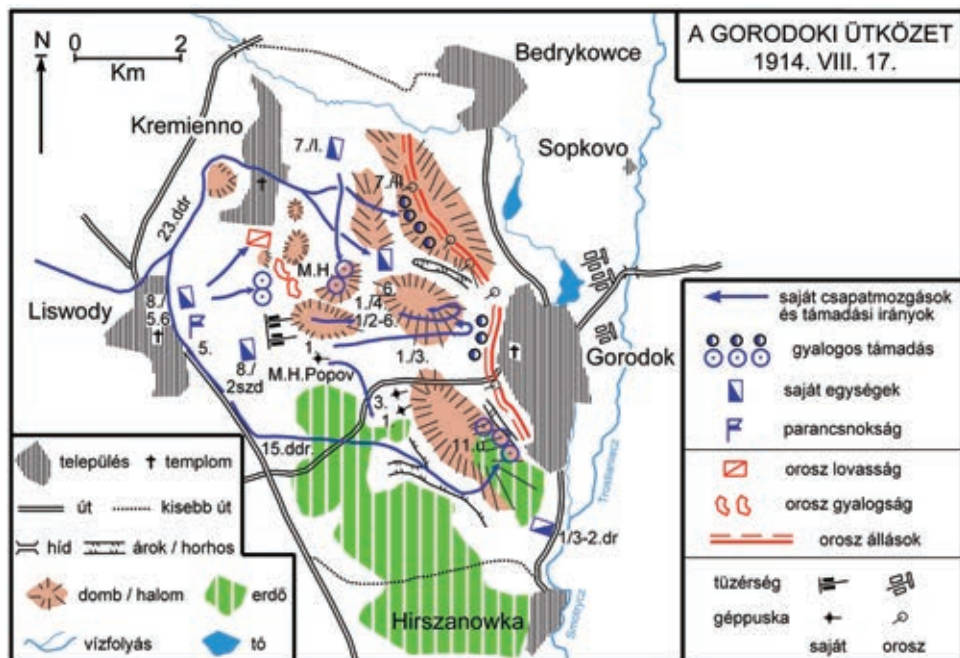
¹⁰³ Magyar huszár, 203–204. o.; *Kranzieritz* 2015. 68. o.

¹⁰⁴ Lásd a 97. jegyzetet; Budapesti huszárezred, 48. o.

¹⁰⁵ A főhadnagyokat és hadnagyokat volt szokás alantós tisztnek nevezni.

¹⁰⁶ Budapesti huszárezred, 48. o.

¹⁰⁷ *Julier* 1931. 299. o.

4. ábra: A gorodoki ütközet
(a térképet Csákváry Kristóf készítette)

Visszavonulás Kozinára

Az első visszavonulási parancsot a vezérkari főnök, Than Károly alezredes adta ki, amelyet először Froreich altábornagy semmisé tett, majd újabbat rendelt el több módosítással. Than alezredes annak tudatában intézkedett, hogy a hadosztályparancsnok tartózkodási helye csakúgy, mint testi épsége kérdéses volt. A hadosztálytörzs a jobb tájékozódás érdekében fellovagolt egy terephullám tetejére. Itt ellenséges tüzet kapott és az innen való menekülés közben szakadt el Froreich altábornagy a törzsétől. Ekkor az alezredes a következő parancsot adta ki: „A hadosztály Skotnyaiany és Lysowody között félúton táborozni fog. A 19. dandár, mégpedig: a 8. huszárezred a tüzérséggel, a két géppuskás osztag, az 1. huszárezred 2 és fél százada a hadosztály többi részének a táborhelyre való menetét és táborozását a 348-as magaslaton biztosítja.”¹⁰⁸ A vezérkari főnök intézkedéséből a következőre lehet gondolni. A hadosztály jelentős veszteségei ellenére harcképességét megőrizhette annyira, hogy Than a alezredes által meghatározott helyen táborba szálljon és megvédje magát. Ugyanakkor fennállt annak a veszélye, hogy az orosz csapatok – látva sikereiket és a hadosztály visszavonulását – akár ellentámadást is indíthattak volna, amire mind a hadosztálynál, mind az ezrednél lévő tisztek és főtisztek számítottak. Than alezredes mégsem érezte annak szükségét, hogy kockáztasson, és a majd 30 km-re lévő kozinai tábort jelölje meg a visszavonulás célállomásául. A hadosztály jelentős vesz-

¹⁰⁸ Magyar huszár, 204. o.; HL II. 225. 50. doboz, 9. sz.

teségei dacára harcképességét megőrizhette. Annak megítélésére, hogy a hadosztály egy újabb támadás megindítására képes lett volna-e, jelenleg nem lehet biztos választ adni.

Miután Than alezredes kiadta parancsát, nem sokkal később, Froreich altábornagy a 15. dandár irányából előkerült.¹⁰⁹ A vezérkari főnök jelentette az aktuális helyzetet, mire a parancsnok azt módosította és újabb támadást tervezett. Ennek alapját a 15. dandár már fentebb is említett sikere inspirálhatta, amit személyesen ő is megtapasztalhatott. Azt gondolhatta, hogy egy újabb roham már sikerrel juthat keresztül az orosz állásokon. Talán nem is járt messze az igazságtól Froreich altábornagy, ugyanis az orosz oldalon ekkor már egyre nagyobb gondot okozott a lőszerhiány. Viszont az oroszok tüzérsége továbbra is kitértően tüzelt. Bár ez nem volt folyamatos, ennek ellenére elképzelhető, hogy több lőszertartalékkal rendelkeztek, mint gyalogságuk és lovasságuk. Froreich altábornagyot az ellenséges tüzérség kiújuló tüze térítette el tervétől és elrendelte a visszavonulást azzal a nagy különbséggel, hogy hadosztályának a Kozina melletti tábornot jelölte ki célállomásul.¹¹⁰

A visszavonulás és a Satanowban történetek pontos rekonstruálására további vizsgálatok szükségesek, amely a kutatás következő lépése lesz. Mégis fontos néhány mondatban megemlíteni, ugyanis az 5. honvéd lovashadosztály veszteségeinek nagy részét, ha nem a legnagyobbat, itt szenvedte el, és nem Gorodok mellett az orosz géppuskáktól és a fedezékből tüzelő orosz gyalogságtól. Ezért is kell majd a későbbiekben külön vizsgálatot szentelni az ott történeteknek.

A visszavonulás nagymértékben Than alezredes első parancsának megfelelően ment végbe. A hadosztály késő délután indult el. Már az út kezdetén több helyről tüzet kaptak. Az indulásnál például Łysowody települést ki kellett kerülniük dél felé, itt ugyanis a házakból puskatűz fogadta a lovasokat.¹¹¹ Az út további szakasza sem volt mentes a nehézségektől. A hadosztály rendezett menetben indult el, de mire Satanow településhez értek, a rend és vele a kötelékek is felbomlottak.¹¹² Bár a tisztek igyekeztek ezredeiket, osztályait, századaikat vagy szakaszaikat egybetartani, ezt inkább kevesebb, mint több sikerrel tudták megvalósítani. A zavart növelte a hadosztályt Gorodok irányába követő vonatcsapatok pánikszerű visszavonulása is, amit az út mentén szétszóró eszközök és élelem mutatott.¹¹³ Meg kell jegyezni, hogy a vonatcsapatoknál kitört pánikot a Gorodok felől rendezetlenül érkezők és a hadosztály teljes pusztulásáról kétes híreket hozók okozták. A tényeken azonban nem változtat, hogy a hadosztály megmaradt századai, osztályai és dandárjai Satanow település szűk, sötét utcáiba torlódtak fel, a már ott veszteglő vonatcsapatokkal együtt. Teljes volt a zűrzavar, amit tetézt a házakban és azok között megbújt orosz katonák puska- és géppuskatüze. Ezt azok a civilbe öltöztetett ellenséges katonák követték el, akiket még reggel átvonulás közben a tisztek jelentettek a hadosztályparancsnoknak.

A Satanowban történetek számos huszár, dragonyos és ulánus életébe került, ahogy a vonatcsapatoknál is jelentős veszteség keletkezett emberben, lóban és eszközben. Itt vesztette életét többek között a hadosztályparancsnok, Froreich altábornagy is, aki ezzel a

¹⁰⁹ HL II. 225. 50. doboz, 8. sz.

¹¹⁰ HL II. 225. 50. doboz, 9. sz.

¹¹¹ HL II. 225. 50. doboz, 9., 334. sz.; HL Tgy. 1071. sz.

¹¹² HL II. 225. 50. doboz, 193. sz.

¹¹³ HL II. 225. 50. doboz, 125., 335. sz.

világháború első tábornoki áldozata lett.¹¹⁴ Halálával kapcsolatban számos kérdés felmerült, de ezek közül a legfontosabb, hogy egy ellenséges fegyverből vagy sajátjából származó lövedék oltotta-e ki életét.¹¹⁵ Erről gyorsan megindultak a találgatások, ugyanis mind a kettőre megvolt a reális esély. Az altábornagyot jogosan nyomaszthatta, hogy a hadosztályparancsnokság a vezetésével olyan döntéseket hozott, amelyek indokolatlanul nagy veszteségeket okoztak a hadosztálynak. Ezt erősíti meg Kövess Hermann gyalogsági tábornok 1916. február 3-án kelt levele, melyben arról ír, hogy nem az ellenséges erőknek, hanem a hadosztályvezetés súlyos hibáinak tulajdonítható a hatalmas veszteség.¹¹⁶ Dr. Tempel Ferenc, a pápai 7. honvéd huszárezred népfelkelő orvosa, aki egyike volt azon személyeknek, akik az altábornagy holttestét megvizsgálták, a következőket írja le az eseményről: „... míg hátul a gerincoszlop baloldalán, talán, kétujjnyira a középvo-naltól, hatolt be a távolból jött, halálát okozó lövedék, katonafegyverből. Ennek hangsúlyozását fontosnak azért tartom, mert a halálos lövés irányának ismerete mellett elesik az a sokat hallott és egyébként talán megérthető felvetés, hogy Frohreich önkezével vetett volna véget életének, amikor szinte beteges ambíciójának balsikerét és annyi jó magyar vitéz életének pusztulását volt kénytelen meglátni.”¹¹⁷ Az altábornagy halálának körülményeiről a hivatalos vizsgálat végül megállapította, hogy azt ellenséges lövedék okozta.¹¹⁸ Mégis az önkezűség, mint lehetőség, a hadosztály súlyos veszteségei miatt még sokáig tartotta magát. Olyannyira, hogy még manapság is felbukkan egyes munkák hasábjain.¹¹⁹

A hadosztály augusztus 18-án kisebb-nagyobb csoportokban átkelt a Zbruczton.¹²⁰ A partváltásról összességében elmondható, hogy mindenki úgy oldotta meg, ahogy tudta. Voltak csoportok, amelyek a hídon keltek át – később azt felrobbantották –, de sokan a folyóba ugrattak és úszva jutottak hazai földre. Az utolsó csapatok 21-én vonultak be a hadosztályhoz, mutatva, hogy a visszavonulás alatt milyen állapotok uralkodtak.¹²¹

Összegzés

Az 5. honvéd lovashadosztály összesen két napot töltött Oroszország területén. Az előnyomulás alatt a hadosztály zöme kb. 50–60 kilométerre, a kiküldött felderítő-különítmények ennél valamivel messzebbre jutottak. Fráter Jenő ezredes, a budapesti huszárezred parancsnoka levelében Rapaich Richárd százados szavait idézi: „ennek a rohamnak eredménye, hogy az orosz gőzhenger megtorpant 1-2 napra.”¹²² Azt, hogy mennyire lehet egyetérteni a százados értékelésével, csak egy későbbi komplexebb vizsgálat döntheti el. Akár igaza volt, akár nem, tény, hogy a Gorodoknál lévő orosz erőket megtorpanásra készítette a hadosztály. A lovasrohamot követően Zigalin tábornok abban a tudatban,

¹¹⁴ KA MKSM Nr 69-9/3. Froreich altábornagyot Grzymalów településen temették el 1914. augusztus 19-én.

¹¹⁵ HL II. 674. 3. doboz, (szám nélkül); HL II. 225. 50. doboz, 337–338. sz.

¹¹⁶ HL II. 225. 50. doboz, 362. sz.

¹¹⁷ Tempel 1930. 286. o.

¹¹⁸ HL II. 225. 50. doboz, 363. sz.

¹¹⁹ Fröhlich 2012. 31. o.

¹²⁰ HL II. 225. 50. doboz, 129. sz.

¹²¹ HL II. 225. 50. doboz, 340. szám.

¹²² Fráter Jenő ezredes, a budapesti 1. honvéd huszárezred parancsnokának 1935. február 16-án Egerben kelt levele. HL II. 225. 51. doboz (szám nélkül).

hogy ez csak bevezetése volt egy nagyobb és koncentráltabb támadásnak, csapatait megtartotta állásaiban és csupán egy századot küldött üldözésre. Később késlekedését és óvatosságát az orosz hadvezetés nem fogadta el és leváltotta.¹²³

A gorodoki lovasroham kudarcát két szóban lehet a legjobban összefoglalni: türelmetlenség és óvatlanság. Utólag természetesen könnyebb ítéletet mondani, viszont a rendelkezésre álló információkból az derül ki, hogy több döntést a megfelelő információk hiányában hoztak meg, minden elővigyázatosságot mellőzve. A hadosztály vezetése, de különösen a parancsnok nem számolt azzal, hogy az oroszok hadseregeik rejtésére és az ellenséges felderítés megakadályozására jelentős erőket képesek határaik mentén felváltatni – ahogy erre a Monarchia és a német katonai vezetés sem gondolt.

Freireich altábornagy merész volt már a Zbrucz folyón való átkeléskor is. Indokolatlanul nagy kockázatot vállalt, amikor nem várta meg a már épülő szükséghid elkészültét, melyen keresztül seregstete szárazon válthatott volna partot. Ellenben a parancsba adott azonnali átkelést csak nagy nehézségekkel és a szükségesnél több idő igénybevételével lehetett megoldani. Freireich altábornagy a későbbiekben is feláldozta az óvatosságot a gyorsaság oltárán. A hadosztály menete közben érintett települések átkutatását sem rendelte el, ha mégis, akkor is csak felületesen. Az altábornagy nem vizsgálta ki azokat a jelentések sem, melyek arról szóltak, hogy orosz katonák civilbe öltözve a település lakosai között bújtak meg. Ez különösen Satanow községben volt jellemző. Feltehetőleg ezek az orosz katonák nyitottak tüzet 17-én esete a visszavonuló és Satanowban feltorlódott csapatokra.

A hadosztályt a rendelkezésre álló források szerint három alaklommal is orosz feldeítő repülőgépek mérték fel. Ebből kétszer akkor, amikor a látási viszonyok és a magasság is megengedte volna, hogy a hadosztály géppuskás alakulatai hatásos tűz alá vegyék azokat, erre mégsem kaptak parancsot. Feltehetőleg azért, mert idővesztéssel járt volna az, amíg az osztagok lemálháznak és ezt végrehajtják, az altábornagy pedig minél előbb meg kívánt ütközni az orosz lovassággal.

A gyorsaságra való törekvés miatt – mint láttuk – nem történhetett meg alaposabban a települések átkutatása és az ellenséges repülőgépek megsemmisítése vagy elűzése. Így viszont érthetetlen, hogy miért volt idő a satan-slobodkai kolostor lövetésére, különösen úgy, hogy annak befejeztével az épületegyüttes átkutatása is megtörtént. Ez az idő és a löszer pazarlásán túl csak arra volt jó, hogy az orosz felderítők számára – akik valószínűleg így is tudták –, még biztosabbá tegyék a hadosztály pozícióját.

A Gorodok felé vezető úton és közvetlenül a lovasrohamot megelőzően is kevés információval rendelkezhetett a parancsnokság. Than vezérkari alezredes ezért is próbálta tanácsaival óvatosságra inteni a hadosztályparancsnokot. A 17-én reggel kiküldött felderítőktől sem érkeztek még jelentések. Ez várható volt, hiszen az egyes különítmények a hadosztállyal együtt, vagy utána tudták csak megkezdeni feladatukat. Ennél nagyobb problémának számított, hogy Freireich altábornagy a közvetlenül előtte lévő eseményekről sem várta meg a harcászati jelentéseket Gorodoknál. Nem voltak biztos információi sem a hadosztály előosztagának rohamáról, sem pedig az utánuk küldött előhad harcairól. Utóbbi esetben kérdéses, hogy azt miért nem követték támogató csapatok. Mint már megjegyeztük, az erősen tagolt terepviszony miatt az altábornagy sem sajátjait, sem az

¹²³ Budapesti huszárezred, 52. o.

ellenséget nem láthatta – Gorodok településből is csak néhány ház tetejét és a templom tornyát. A gyors siker reményében Froveň altábornagy úgy adta ki rohamra vonatkozó parancsát, hogy az ellenség pontos hollétéről, fegyvernemi megoszlásáról és számbeli nagyságáról szinte semmit sem tudott. A támadás során a lovasság csak az orosz fegyverek közvetlen közelében szembesült azzal igazán, hogy valójában milyen ellenséges erővel is áll szemben.

Az elszenvedett vérvesztés ellenére a hadosztály a rohamot követően harcképességét megőrizhette. Annyira legalábbis biztosan, hogy visszavonulását és közeli táborhelyének éjszakai védelmét elláthassa. Ezt Than alezredes erre vonatkozó – fentebb már ismertetett – parancsa is alátámasztja. Az ezt felülbíró altábornagyi parancs azonban arra ítélte a hadosztályt, hogy menetét a jóval messzebb lévő kozinai tábor felé hajtsa végre. Ezzel vállalva, hogy az út egy részét már teljes sötétségben, ellenséges terepen tegye meg. Ennek eredménye lett a Satanow községben éjszaka lezajlott orosz rajtaütés, amely a hadosztálynak feltehetőleg súlyosabb veszteségeket okozott, mint az azt megelőző lovasroham.

Az 5. honvéd lovashadosztály kudarcát a hadosztály vezetésének, különösen Froveň altábornagynak lehet felróni. A hadosztályparancsnok döntéseit a szükséges információk hiányos ismeretében és türelmetlenségéből fakadóan elhamarkodottan hozta meg. Ezek eredményezték azt, hogy a hadosztály lovasságát az előre kiépített védelmi vonal ellen rendelték rohamra, ahol az orosz fegyverek pusztító tüze fogadta őket.

Kétségtelen, hogy a lovasság alkalmazhatóságát a háborút megelőzően hibásan ítélték meg. Froveň altábornagy is a lovasság konzervatív – a döntő lovasroham – alkalmazása mellett tört lándzsát. Ennek ellenére úgy vélem, hogy Gorodoknál a rohamra nem került volna sor, ha az altábornagynak és törzsének megfelelő információi lettek volna a kiépített orosz vonalakról. Kabdebó József százados által papírra vetettek is ezt erősítik meg: „A hadosztály parancsnokság nem tudta mivel áll szemben, mert ha igen, kényszerítő ok nélkül nem támadott volna.”¹²⁴ Ez a gondolat is azt engedi sejtetni, hogy a megfelelő információk birtokában az altábornagy sem a lovassági rohamot választotta volna az orosz vonalak áttörésére, akármennyire is hitt ennek hatékonyságában.

A fentiek mutatják, hogy a kudarcban egyformán szerepet játszott a lovasság elavult harcmodorának alkalmazása és a megfelelő információk hiányában meghozott parancsnoki döntések.

A leírtak ellenére sem szabad elfelejteni, hogy a rohamot végrehajtó huszárok katonákhoz méltóan mindent megtettek, hogy teljesítsék a rájuk kiszabott lehetetlen feladatot. A huszárság gorodoki lovasrohama – bár ennek a csapatnemnek nem ez volt a tradicionális harcmodora – magában foglalta mindazt, amiért az évszázadok során a magyar lovas oly büszkén ülhette meg lovát és keseríthette ellenségét.

¹²⁴ HL II. 225. 50. doboz, 192. sz.

MELLÉKLET: HELYSÉGNÉVJEGYZÉK¹²⁵

Chorostków	Chorostków / Хоростків, Ukrajna
Felsztyn	Skelivka / Скелівка, Ukrajna
Grzymałów	Гримаїлів / Гримайлів, Ukrajna
Hlibow	Hlibiv / Глібів, Ukrajna
Husiatyn	Husiatyn / Гусятин, Ukrajna
Jwankoivce	Ivankivtsi / Іванківці, Ukrajna
Kopajgorodo	Kopaihorod / Копайгород, Ukrajna
Kozina	Kozyna / Козина, Ukrajna
Kozówka	Kozivka / Козівка, Ukrajna
Kremienno	Kreminna / Кременна, Ukrajna
Kuzmin	Kuz'myn / Кузьмин, Ukrajna
Łuka-Malátra	Mala Luka / Мала Лука, Ukrajna
Łysowody	Lisovody / Лісоводи, Ukrajna
Mikulńice	Mikulčice, Csehország
Myszkowice	Myshkovychi / Мишковичі, Ukrajna
Nastasow	Nastasiv / Настасів, Ukrajna
Nowaja Luczyniec Uszyca	Nova Ushytsya / Нова Ушиця, Ukrajna
Ostrow	Ostriv / Острів, Ukrajna
Proskurow	Chmelnyzkuj / Хмельницький, Ukrajna
Satanow	Sataniv / Сатанів, Ukrajna
Satanowka	Satanivka / Сатанівка, Ukrajna
Satan-Slobodka	Satanivska Slobidka / Сатанівська Слобідка, Ukrajna
Skotyniany	Klynove / Клинове, Ukrajna
Spasowka	Spasivka / Спасівка, Ukrajna
Szepietowka	Shepetivka / Шепетівка, Ukrajna
Tarnopol	Ternopil / Тернопіль, Ukrajna
Trembowla	Terebovlya / Теребовля, Ukrajna
Założce	Założce / Залізці, Ukrajna
Zarubińce	Zarubyntsi / Зарубинці, Ukrajna
Zinkowce	Zińkowce / Зіньківці, Ukrajna
Zmerinka	Zsmerinka / Жмеринка, Ukrajna

¹²⁵ A szövegben előforduló helységnevek többsége a mai térképeken ilyen formában nem található meg. A térség település neveit a XX. század határváltozásai nem hagyták érintetlenül. Ezért vált szükségessé egy helységnévjegyzék, amely a korhű elnevezés mellé a település ma használatos nevét társítja, így igyekezve a XXI. századi térképekre is ráhelyezni az eseményeket.

BIBLIOGRAFIA

- Balla* 2000. *Balla Tibor: A magyar királyi honvéd lovasság 1868–1914.* Budapest, 2000.
- Berkó* 1928. A magyar királyi honvédség története 1868–1918. Szerk. *Berkó István.* Budapest, 1928.
- Budapesti huszárezred A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története. 1869–1918. Budapest, 1927.
- Conrad* 1923. *Feldmarschall Conrad (Franz Conrad von Hötzendorf): Aus meiner Dienstzeit 1906–1918.* 4/1. Bd. Wien, Leipzig, München, 1923.
- Daniloff* 1925. *Jurij Nikiforovič Daniloff: Russland im Weltkriege 1914–1915.* Jena, 1925.
- Farkas* 1981. *Farkas Márton: Lemberg. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadműveletei 1914 kora őszén Galíciában augusztus 15–szeptember 25. Hadtörténelmi Közlemények, XXVIII. (1981) 2. sz. 167–207. o.*
- Fejes* 2000. *Fejes Sándor: A magyar királyi 7. honvéd huszárezred története a dokumentumok tükrében 1874–1920.* Pápa, 2000.
- Fröhlich* 2012. *Fröhlich Dávid: Huszárok, előre! Magyar sereglovasság a II. világháborúban.* Nagykovácsi, 2012.
- Gyakorlati szab. 1900. Gyakorlati szabályzat a magyar királyi honvéd lovasság számára. II. rész. H. n., 1900.
- Háray* 1940. *Háray Aladár: Visszaemlékezés 1914-re. Magyar Katonai Szemle, 10. (1940) 2. k. 316–325. o.*
- Julier* 1931. *Julier Ferenc: Bruszilov. Magyar Szemle, 11. 1931. 1–4. sz. 298–304. o.*
- Kassay Farkas* 1938. *vitéz Kassay Farkas László: Az 5. honvéd lovashadosztály műszaki tevékenysége a világháborúban. In: Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban 1914–1918. Szerk. Jacobi Ágost. Budapest, 1938. 362–369. o.*
- Kranzieritz* 2015. *Kranzieritz Károly: A pécsi 8. huszárezred a világháború első napjaiban. In: A hadtudomány és a 21. század 2015. Tanulmánykötet. Szerk. Berki Gábor, Szelei Ildikó. Budapest, 2015. 57–70. o.*
- Ungvári* 2014. *Ungvári Krisztián: Tettesek vagy áldozatok? Feltáratlan fejezetek a XX. század történelméből.* Budapest, 2014.
- Lugosi – Kiss* 2009. *Lugosi József – Kiss Gábor: Volt egyszer egy huszárezred. A m. kir. zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred története. Budapest–Zalaegerszeg, 2009.*
- Magyar huszár A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története. Szerk. *Ajtay Endre – vitéz Péczely László.* Budapest, 1936.
- Névkönyv A magyar királyi Honvédelmi Ministerium, Honvédség és a m. kir. Csendőrség névkönyve. Budapest, 1882–1914.
- Pilch* 1914. *Pilch Jenő: Ausztria és Magyarország hadserege.* Budapest, 1914.
- Tempel* 1930. *Tempel Ferenc dr.: Szemelvények Dr. Tempel Ferenc háborús feljegyzéseiből. Magyar Katonai Közlöny, 18. (1930) 280–290. o.*
- Világháború I. A világháború 1914–1918. I. k. Szerk. a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár. Budapest, 1928.

RÖVIDÍTÉSEK

HL	Hadtörténeti Levéltár
AKVI	Tiszti minősítési lap
HFP	Honvéd Főparancsnokság
Tgy.	Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye
Tgy. 298.	Kreybig von Rudolf: A m. kir. 5. lovas hadosztály tevékenysége Satanow-Gorodok térségében. 1914. aug. 12–21.
Tgy. 459.	E. Tihockij: Az osztrák–magyar lovasság (5.h.lov.ho.) rohama a 2. összevont kozákhadosztály ellen, Gorodok helységeknél, 1914. év augusztus hó 4.–17.
Tgy. 912.	Rudnyánszky Ferenc: A gorodoki lovasroham és a satanovi éj 1914. aug. hó 17. és 18-án. (Szemtanú leírása) [Budapesti 1. honvéd huszárezred, 5. századának alantos tisztjeként vett részt a rohamban].
Tgy. 947.	Botka József: Gorodoki csata és a satanowi éjjeli rajtaütés (Szemtanú leírása) [Pápai 7. honvéd huszárezred tisztjeként vett részt a lovasrohamban].
Tgy. 1071.	Lukáts Károly: Sereglovasság harca. Az 5.h.lo.ho. lovasroham 1914 aug. 17-én Gorodoknál. (Szemtanú eseményleírása) [A zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred 4. századának 1. szakaszparancsnokaként vett részt a rohamban].
II.	II. fondfőcsoport, 225. fond 6. doboz
KA MKSM pk.	Kriegsarchiv Wien, Militärkanzlei Seiner Majestät parancsnok

Károly Kranzieritz

THE CAVALRY ATTACK OF GORODOK AND ITS ANTECEDENTS

The Operation of the Fifth Honvéd Cavalry Division in Russian Territory in the First Days of the World War

Summary

The paper presents the operation of the Fifth Hungarian Royal Honvéd Cavalry Division in the first month of World War I. More precisely it examines a smaller section of the period, namely the heroic cavalry attack of the division at Gorodok on 17 August. The attack gave front-line baptism to the division and secured a place for the unit in the history of Hungary and in that of the world war.

The study analyses the cavalry division's deployment to Galicia, the beginning of the reconnaissance, the cavalry attack and the retreat which followed the attack. The paper pays special attention to the decisions of Lieutenant General Ernő Froreich, commander of the division, and to those of his staff. The author tries to explore, among others, the considerations that brought the Hussars, a unit basically belonging to the light arm of the cavalry branch, into the target of the machine guns scanning the unexplored and well-built Russian defence lines. Considering that the 15th Imperial and Royal Cavalry Brigade, involved to the division in the deployment area, took up fighting against the Russian left wing without horses, on foot.

The cavalry attack at Gorodok and the following retreat caused significant losses, putting out of action one of the strongest cavalry divisions, if not the strongest one, of the Austro-Hungarian Monarchy.

Károly Kranzieritz

DER KAVALLERIEANGRIFF VON GORODOK UND SEINE VORGESCHICHTE

Die Tätigkeit der 5. Honved-Kavalleriedivision in den ersten Tagen des Weltkrieges auf russischem Gebiet

Resümee

Die Studie stellt die Tätigkeit der ungarischen königlichen 5. Honved-Kavalleriedivision im ersten Monat des Ersten Weltkrieges vor, genauer einen kleineren Teil dieser Tätigkeit: den heldenhaften, als Feuertaufe geltenden Kavallerieangriff der Kavalleriedivision am 17. August in Gorodok, mit dem sie sich in der ungarischen, aber auch in der Geschichte des Weltkrieges verewigte.

Die Studie untersucht den Aufmarsch der Kavalleriedivision in Galizien, den Beginn der Aufklärung, den Kavallerieangriff und den anschließenden Rückzug. Dabei schenkt sie den Entscheidungen von Generalleutnant Ernő Froreich – Kommandant der Division – und seines Stabes besondere Aufmerksamkeit. Sie sucht unter anderem Antwort auf die Frage, aufgrund welcher Überlegung die grundsätzlich zur leichten Truppengattung der berittenen Waffengattung gehörenden Husaren ins Visier der Maschinenpistolen gekommen sein könnten, die die nicht ausgekundschafteten und gut ausgebauten russischen Verteidigungslinien beobachteten. Angesicht dessen, dass die k. u. k. 15. Kavalleriebrigade, die auf dem Aufmarschgebiet in die Kriegsordnung der Division gekommen war, vom Pferd absteigend, zu Fuß den Kampf gegen den russischen linken Flügel aufnahm.

Der Kavallerieangriff von Gorodok und der anschließende Rückzug führten zu herben Verlusten, und dies machte eine der stärksten – oder sogar stärksten – Kavalleriedivisionen der Monarchie Österreich-Ungarn kampfunfähig.

Károly Kranzieritz

L'ATTAQUE DE CAVALERIE DE GORODOK ET SON CONTEXTE

Actions de la 5e division hongroise de cavalerie sur le territoire russe dans les premiers jours de la Première Guerre mondiale

Résumé

L'étude présente les actions de la 5e division royale hongroise de cavalerie durant le premier mois de la Première Guerre mondiale, en particulier le baptême de feu de la division à Gorodok le 17 août : avec cette attaque de cavalerie héroïque, la division est entrée non seulement dans l'histoire hongroise, mais également dans celle de la Grande guerre.

L'étude examine la mise en place de la division de cavalerie en Galicie, le départ de la reconnaissance, l'attaque de cavalerie et la retraite qui l'a suivie avec une attention particulière aux décisions prises par le commandant de la division, le général de division Ernő Föreich et son état-major. L'auteur cherche la réponse, entre autres, à la question de savoir comment cette cavalerie légère a pu se retrouver dans la ligne de mire des mitrailleuses pointées sur les lignes de défense russes qui furent solides et qui n'ont pas fait l'objet d'une reconnaissance. D'autant plus, que la 15e brigade de cavalerie impériale et royale, qui fut intégrée dans l'ordre de bataille de la division sur la base d'opérations, a descendu de cheval et combattu à pied l'aile gauche russe.

L'attaque de cavalerie de Gorodok et les pertes importantes dues à la retraite qui l'a suivie ont mis hors de combat l'une des plus fortes divisions de cavalerie de la Monarchie austro-hongroise, si ce n'est la plus forte.

Карой Кранциеритц

КАВАЛЕРИЙСКАЯ АТАКА И ПРЕДШЕСТВУЮЩИЕ СОБЫТИЯ В ГОРОДОКЕ.

Военная деятельность 5-ой кавалерийской дивизии в первые дни мировой войны на российской территории

Резюме

Исследование представляет военную деятельность венгерской королевской армии 5-ой оборонной кавалерийской дивизии в первый месяц первой мировой войны. И из этого небольшой отрезок крещения огнем кавалерийской дивизии, которая совершила героическую кавалерийскую атаку у Городока 17-ого августа, вписавшую тем самым себя не только в венгерскую, но и в историю мировой войны. Исследование рассматривает Галицкое шествие кавалерийской дивизии, начало разведки, кавалерийскую атаку и последующее за этим отступление. Обращая особое внимание на решения командира дивизии, генерал-лейтенанта Эрнё Фореих. Среди прочего в поисках ответа на вопрос о том, что в основном принадлежащая к легковооружённого конному ряду войск по каким соображениям попала под перекресток, незвезданной и хорошо оснащённой русской оборонных линий, находящихся под прицелом пулемётов. Учитывая, что 15. императорская и королевская кавалерийская бригада попала в район шествия дивизионного строя, воины соскочив с лошадей вступили в пешеходный бой против левого крыла русской армии.

Кавалерийская атака в Городоке и последующее за этим отступление вызвало значительные потери, сделали небоеспособной одну, если не самую сильную кавалерийскую дивизию Австро-Венгерской монархии.